

The Project Gutenberg eBook of Rättigheter och Skyldigheter gentemot Statskyrkan, by Georg Stjernstedt

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rättigheter och Skyldigheter gentemot Statskyrkan

Author: Georg Stjernstedt

Release Date: September 21, 2010 [EBook #33791]

Language: Swedish

Credits: Produced by Tor Martin Kristiansen, ronnie sahlberg and the Online Distributed Proofreading Team at <https://www.pgdp.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER
GENTEMOT STATSKYRKAN ***

STUDENTFÖRENINGEN VERDANDIS SMÅSKRIFTER. 113.

Rättigheter och Skyldigheter gentemot Statskyrkan

En hjälpreda för svenska medborgare

af

GEORG STJERNSTEDT,
juris kandidat.

—

(Fjärde tusendet.)

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Innehåll:

Rättigheter och skyldigheter gentemot statskyrkan.

1. Rättigheter och skyldigheter i rent personligt hänseende	3
1. Barndop	3
2. Religionsundervisning	5
3. Konfirmation och nattvardsgång	9
4. Vigsel	11
5. Kyrkotagning	14
6. Gudstjänst	14
7. Kyrkotukt	15
8. Edgång	16
9. Jordfästning	18
2. Rättigheter och skyldigheter i ekonomiskt hänseende	19
Skyldighet att erlägga afgifter till kyrka och prästerskap. — Rätt att besluta därom.	
3. Utträde ur statskyrkan	22
Villkor och värkningar.	
4. Allmänna anmärkningar	25
Sammanfattning. — Yttrande- och tryckfrihet i religiösa ting. — Besvär öfver prästs ämbetsåtgärder.	

Föreliggande småskrift utgör en omarbetning och utvidgning af en förut af »Föreningen för religionsfrihet» utgifven skrift med samma titel.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1903.

1. Rättigheter och skyldigheter i rent personligt hänseende.

Det är i två hänseenden statskyrkans anspråk gentemot den enskilde göras gällande med tvång; för det första tvingas han *personligen* att deltaga i kyrkliga handlingar och ceremonier, kyrklig religionsundervisning m. m., för det andra tvingas han att *med pänningar* bidra till kyrkans och prästerskapets underhåll.

Följande framställning skall ägnas åt den enskildes rättigheter och skyldigheter i förstnämnda rent personliga hänseende: den afser sålunda att i korthet meddela, i hvilka fall man är tvungen att deltaga i kyrkliga handlingar, religionsundervisning m. m. och i hvilka fall man icke är det.

1. Barndop. Barndopets användning i vår kyrka stöder sig, som bekant, på några yttranden hvilka enligt evangelierna skola ha fällts af Kristus. I dopformuläret heter det sålunda: »Emedan nu vår Herre Jesus har betygat och sagt: 'Utan en varder född af vatten och ande kan han icke ingå i Guds rike', så vilja vi efter hans befallning genom den nya födelsens bad upptaga detta barn i den kristna församlingen» etc. Enligt detta Kristi uttalande, menar kyrkan, är döpelsen ett villkor för saligheten. Detta betonas också i den af vår kyrka antagna Augsburgska bekännelsen, där vederdöparnas lära att barn kunde bli saliga utan dopet uttryckligen förkastades. I full öfverensstämmelse med kyrkans åskådning står äfven det s. k. nöddopet, där man skyndar sig att döpa det späda barnet, så att det ej måtte dö odöpt och därigenom hemfalla åt en evig osalighet.

Föräldrar, som nu ogilla kyrkans lära om dopet eller icke dela den kyrkliga eller kristliga åskådningen i allmänhet och därför ej finna något skäl att högtidligen låta upptaga barnet i den kyrkliga församlingen, ha också låtit bli att döpa sina barn.^[A]

Detta kunna de saklöst göra, ty ***det är numera helt och hållet lämnat åt föräldrarnas eller (i fråga om s. k. oäkta barn) moderns fria val att bestämma huruvida barnet skall döpas eller ej.*** Detta gäller såväl för statskyrkans medlemmar som för »främmande trosbekännare».

Enligt 1686 års kyrkolag, som i vissa delar ännu gäller, voro föräldrar tvungna att döpa sina barn. Den som försummade detta skulle beläggas med kyrkoplikt eller »gifva något ansenligt till kyrkan och de fattiga». Denna bestämmelse torde först genom 1887 års nedan anförda förordning med säkerhet förlorat all gällande kraft.

Det hände ock förr att dopet framtvangs med våld. Sålunda finnas från 1700-talet exempel på att Kungl. Maj:t befallt att barn skulle »genom beskedlige exekutionsbetjänters försorg» bringas till dopet. Två kungl. resolutioner af detta innehåll, nämligen från åren 1733 och 1740, synas också sedermera ha betraktats såsom allmänt gällande lag. Det förekom åtminstone att landshöfdingeämbeten med stöd af dessa resolutioner företogo sig att lämna handräckning till tvångsdop. Sista gången torde ha varit år 1863 i Örebro län, då emellertid åtgärden icke ledde till afsett resultat, enär barnets moder så »tredskades» att länsmannen ej kunde fullgöra befallningen. Ungefär samtidigt fann sig däremot Lunds domkapitel tvunget att hos Kungl. Maj:t anmäla, att landshöfdingeämbetet i Kristianstads län vägrat lämna dylik handräckning gent emot en del personer som omfattat »baptistiska villomeningar». Kungl. Maj:t var emellertid nu ej längre villig att skaffa prästerskapet det äskade biträdet af »beskedlige exekutionsbetjänter».

Numera är, som sagt, barndopet en fullkomligt frivillig sak. Enär emellertid prästerskapet är förpliktat att föra de anteckningar som ligga till grund för befolkningsstatistiken m. fl. officiella uppgifter, skall anmälan om barns födelse göras hos pastor i församlingen. *Kungl. förordn. angående anmälningar om födda barn den 11 febr. 1887* stadgar härom:

»§ 1. Inom sex veckor efter det barn blifvit födt skall, äfven om barnet under nämnda tid ej till dop befordras, barnets fader eller moder eller, i händelse af deras död eller frånvaro, annan person, hvilken om barnet har vård, hos pastor i den församling, där barnet vistas, (eller, om barnet tillhör en sådan af främmande trosbekännelse bildad församling, hvars föreståndare, efter hvad särskilt är stadgat, har att föra anteckningar öfver församlingsmedlemmarnas borgerliga förhållanden, hos församlingsföreståndaren) anmäla orten och tiden för barnets födelse samt barnets och dess föräldrars namn. Äro föräldrarnas namn ej kända, äge anmälan om barnet ändock rum. § 2. Uraktlåtes sådan anmälan, hvarom i 1 § är sagt, böte den försumlige fem kronor och varde honom vid vite förelagt att sin skyldighet fullgöra.»

Härvid kan anmärkas, att föräldrarnas namn icke behöfver uppgifvas, i händelse de önska vara okända (hvilket framgår af särskilda författningar, nämligen k. bref den 17 okt. 1778, k. regl. för barnmorskor den 28 nov. 1856 m. fl.).

Bestämmande af barnets namn är, vare sig dop sker eller icke, uteslutande en föräldrarnas angelägenhet. Präst får icke vägra att i dopet ge barnet det eller de namn som af föräldrarna önskas.

Hvem som helst äger rätt att förrätta barndop, men s. k. *lekmandop*, utom då det är att betrakta såsom nöddop, erkännes icke af statskyrkan. Dock skall på begäran lekmandop antecknas i kyrkoböckerna med orden »Icke af svenska kyrkan döpt».

Den som icke blifvit döpt tillhör statskyrkan likaväl som om han vore döpt. Det enda afgörande för frågan huruvida ett barn tillhör statskyrkan eller ej, är föräldrarnas religion (se härom närmare sid. 6 och 23).

En odöpt person har samma borgerliga rättigheter som en döpt. Däremot märkes i kyrkligt hänseende att odöpt ej äger rätt att konfirmeras, begå nattvarden^[B] samt erhålla

kyrklig vigsel. Detta kan emellertid icke utgöra något skäl för att låta döpa sina barn, ty barnen kunna ju alltid sedermera, om de så skulle önska, erhålla dop och sålunda komma i åtnjutande af de nämnda kyrkliga rättigheterna.

2. Religionsundervisning. Grundsatsen i vår lagstiftning om religionsundervisningen är den att **alla barn, hvilkas föräldrar tillhöra statskyrkan, skola uppfostras och undervisas i statskyrkans lära**, föräldrarna må sedan hysa hvilken tro och hvilka tankar om denna lära som hälst.

Denna grundsats visar sig först och främst däri, att kristendomsundervisning i statskyrklig anda för ifrågavarande barn, d. v. s. det öfvervägande flertalet, är *tvångsåmne i alla offentliga skolor, folkskolor såväl som elementarlärovärk.*

Fritagna från skyldigheten att uppfostra sina barn i statskyrkans lära äro blott föräldrar som *båda* äro medlemmar af främmande trossamfund samt i *vissa fall* föräldrar, af hvilka den ena tillhör statskyrkan och den andra främmande trossamfund.

De närmare bestämmelserna härom återfinnas i *kungl. förordn. ang. främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 okt. 1873, §§ 6 och 7.*

I § 6 föreskrifves: »Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af *samma* [C] främmande trossamfund, må i dess lära uppfostras. Äro föräldrarna vid barnets födelse medlemmar af *skilda* trossamfund; äger *fadern* bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras. Tillhör endera sådant trossamfund och den andra svenska kyrkan; då skall barnet i evangeliskt lutherska läran uppfostras. Har emellan makarna träffats aftal om deras barns uppfostran i evangeliskt lutherska läran eller främmande troslära, som en af makarna bekänner; vare sådant aftal gällande, så framt det blifvit före äktenskapets ingående skriftligen upprättat och uppvisat för vigselförrättaren — — —»

Vidare stadgas, att om *båda* föräldrarna öfvergå till främmande trossamfund, får barn uppfostras i detta samfunds lära.

I § 7 heter det bl. a.: »Barn, som icke skall uppfostras i evangeliskt lutherska läran, må, på framställning af vederbörande målsman, fritagas från undervisning däri såväl i folkskolan som vid elementarlärovärk; dock åligger, vid den förra skolstyrelsen, och vid den senare rektor tillse, att sådant barn genom målsmans försorg erhåller tillbörlig religionsundervisning. Försummar målsman, oaktat af skolstyrelsen eller rektor erhållen påminnelse, sin skyldighet härutinnan, skall barnet deltaga i den religionsundervisning, som i folkskola eller vid elementarlärovärk meddelas.»

Rörande dessa bestämmelser påpekas att för friheten från deltagande i religionsundervisningen erfordras att föräldrarna äro *medlemmar* af främmande trossamfund, kristet eller mosaiskt. Det är således icke nog att de utträdt ur statskyrkan, de måste också ha ingått i ett främmande trossamfund. (Erkänt af staten och berättigat till offentlig religionsöfning behöfver samfundet däremot icke vara.)

Vidare anmärkes att befrielsen endast är *villkorlig*, d. v. s. den gäller så länge skolmyndigheterna finna barnet genom målsmans försorg erhålla »tillbörlig» religionsundervisning. För att kontrollera detta äga de rätt att anställa pröfning med barnet, och ligger det därvid helt och hållet i de pröfvandes skön att afgöra huruvida den undervisning barnet erhåller är »tillbörlig» eller ej.

Åt kristendomsundervisningen lämnas, som bekant, ett stort utrymme vid våra skolor. Kristendoms-kunskap är läroämne i elementarlärovärkens och folkskolans alla klasser och afdelningar samt tar en stor del af undervisningstiden i anspråk.

I fråga om den *anda* i hvilken kristendomsundervisningen skall bedrifvas är meningen otvetydigt den att läraren skall söka hos barnen inplanta *religiös tro på statskyrkans läror, icke blott* meddela dem *undervisning om dessa läror* alltså. Ett kungl. cirkulär (af den 12 maj 1865) föreskrifver uttryckligen att »de heliga sanningarna skola göras lefvande hos de unga» för att bli fruktbärande för deras lif. Härtill kommer att hela vår skolundervisning är ställd i beroende af kyrkan. Prästerskapet skall sålunda enligt folkskolestadgan »utöfva en sorgfällig uppsikt i synnerhet öfver kristendomsundervisningen i distriktets skolor». Biskopen är högste chef för alla skolor i stiftet, både elementarlärovärk och folkskolor o. s. v. Med den kyrkligt-religiösa andan i undervisningen öfverensstämmer ju också systemet med andaktsöfningar och skolgudstjänster.

Föräldrar behöfva icke nödvändigtvis låta sina barn gå i de offentliga skolorna; på vissa villkor få barnen undervisas i hemmet eller i enskild skola.

Sålunda må barnen åtnjuta undervisning i **enskild skola** i stället för folkskolan, om i den enskilda skolan meddelas »sådan undervisning som i noggrannhet och omfattning kan likställas med den som på motsvarande stadium meddelas i folkskolan» (Folkskolestadgan, § 37).

Angående enskild skola jämförlig med folkskolan föreskrifver folkskolestadgan dessutom bl. a. att den som vill inrätta sådan skola skall för att få tillstånd därtill vara *känd för gudsfuktan*, samt att skolrådet äger rätt att återkalla tillståndet, om undervisningen i den enskilda skolan af skolrådet befinnes anordnad »i strid med de för folkskolan gifna föreskrifter».

Prästerskapet utöfvar uppsikt öfver de enskilda skolorna likaväl som öfver folkskolan.

Huruvida enskilda skolor, motsvarande folkskolans stadium, måste anses tvungna att meddela kristendomsundervisning, torde vara ovisst. Men säkert är att *om* religionsundervisning meddelas, måste detta ske i statskyrklig anda eller åtminstone icke i strid däremot. Härvid märkes, utom hvad nyss blifvit nämt, äfven förordn. »angående ansvar för den som söker förmå annan till affall från evangeliskt lutherska läran» den 16 nov. 1869, där det bl. a. heter: »Om någon, hvilken af föräldrar eller målsman fått sig anförtrott att uppfostra eller undervisa barn, som tillhöra svenska kyrkan, söker under utöfningen af sådant uppdrag bibringa barnet annan tro än den som med den evangeliskt lutherska läran öfverensstämmer, vare förfallen till böter fr. o. m. 20 t. o. m. 500 kronor eller fängelse i högst ett år». (Detta äfven om det sker med föräldrarnes vetskap och vilja och äfven om det ej innebär någon lockelse till öppet affall.) I sammanhang härmed kan nämnas, att främmande trosbekännare ej utan kungl. maj:ts särskilda tillstånd få inrätta eller upplåta skolor eller andra uppfostringsanstalter, i *hvilka religionsundervisning meddelas*, för barn under 15 år, tillhörande svenska kyrkan (Förord. ang. främmande trosbekännare, § 12).

Hvad undervisning *i hemmet* angår bestämmer folkskolestadgan att barn på föräldrarnas begäran må af skolrådet befrias från skolgång, därest föräldrarna »anses vara i stånd att taga sorgfällig vård om barnens undervisning» (§ 38). Vidare stadgas att barn som erhåller undervisning i hemmet är skyldigt att på kallelse af skolrådet inställa sig till profning och att skolgång skall åläggas barnet, om det vid profningen ej befinnes ha erhållit »sådan undervisning som i noggrannhet och omfattning någorlunda motsvarar undervisningen i folkskolan».

Skulle föräldrarna sålunda t. ex. ej låta barnet läsa katekes och biblisk historia, kan skolrådet föreskrifva skolgång. Och om föräldrarna underlåta att efterkomma skolrådets föreskrifter, »må barnen», sedan föräldrarna förgäfves varnats af präst och kyrkoråd, »kunna genom skolrådets försorg från föräldrarna (eller målsmännen) skiljas och till vårdande åt andra personer öfverlämnas, samt kostnaden för barnens underhåll hos föräldrarna (eller målsmännen) i laga ordning utmätas.» (Folkskolestadgan § 51.)^[D]

Till sist må beträffande religionsundervisningen och uppfostran nämnas, att förmyndare enligt Ärfdabalkens 22 kap. 2 § är skyldig att »låta den omyndiga upptuktas i rätta evangeliska läran».

3. Konfirmation och nattvardsgång. I motsats till dopet har konfirmationen ingalunda åtnjutit allmänt erkännande inom den kristna kyrkan. Den ogillades sålunda af Luther och andra reformationens män och betraktades ännu på 1700-talet hos oss som en äfventyrlig nyhet eller ett onödigt och olämpligt »upptåg», afseende att kasta alla stånd under prästerskapets makt. 1686 års kyrkolag innehåller heller ingen föreskrift om konfirmation; den blef allmänt påbjuden först genom 1811 års kyrkohandbok.

Något direkt konfirmationstvång infördes visserligen icke härigenom, men när konfirmationen nu blef ett villkor för nattvardsgång, och ingen fick vigas som ej begått nattvarden, vardt konfirmationen en nödvändig förutsättning för ingående af enligt svensk lag giltigt äktenskap. Det sålunda uppkomna indirekta konfirmationstvånget afskaffades först genom en Kongl. förordn. den 15 okt. 1880 som föreskref *borgerligt äktenskap* för de statskyrkans medlemmar som ej blifvit döpta eller begått nattvarden.

Konfirmationen består, som bekant, dels af konfirmationsundervisningen, dels af själfva konfirmationsakten med det offentliga förhöret samt afläggandet af konfirmationsbekännelsen och de två s. k. konfirmationslöftena. Den efter konfirmationen vanligen följande nattvardsgången är däremot en sak för sig.

Konfirmationsaktens senare afdelning tillgår (enligt kyrkohandboken af år 1894 med 1899 års ändring däri) sålunda. Prästen säger till barnen:

»Älskade barn! I hafven nu korteligen redogjort för eder insikt i den lära, hvilken vår Herre Jesus Kristus i sitt heliga ord har oss uppenbarat och som i hans församling förkunnas och bekännes. Denna är och den tro till hvilken I ären döpte. Jag uppmanar nu eder att inför Gud och denna kristna församling svara och bekänna:

Tron I på Gud Fader allsmäktig, himmelens och jordens skapare?

Svar: Ja.

Tron I på Jesus Kristus, hans enfödde Son, vår Herre, hvilken är aflad af den Helige Ande; född af jungfrun Maria; pinad under Pontius Pilatus, korsfäst, död och begrafven; nederstigen till dödsriket; på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda; uppstigen till himmelen; sittande på allsmäktig Gud Faders högra sida; därifrån igenkommande till att döma lefvande och döda?

Svar: Ja.

Tron I på den Heliga Ande; en helig allmännelig kyrka, de heligas samfund; syndernas förlåtelse, de dödas uppståndelse och ett evigt lif?

Svar: Ja.

Viljen I genom Guds nåd bevisa denna tro i edert lefverne och alltså vandra värdigt Kristi evangelium i kärlek till Gud och till eder nästa?

Svar: Ja.

Viljen I därför, med Guds hjälp, under vaksamhet och bön bruka Guds ord och söka eder Frälsare i hans heliga nattvard?

Svar: Ja.

Sedan dessa frågor äro af barnen samfält besvarade med ja, säger prästen:

Älskade barn! Inför Gud, den allvetande och allestädes närvarande, hafven I nu med egen mun aflagt eder bekännelse, och förklarar jag härmed, att I ägen tilltråde till Herrens heliga nattvard, i Guds Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Herren förläne genom sin nåd att hela edert lif och alla edra krafter må vara helgade till hans vilja och tjänst i Kristus Jesus.» (Här falla barnen på knä, hvarpå följa böner o. s. v.)

Konfirmationen är — rättsligt sett — **en fullkomligt frivillig sak hvartill ingen kan tvingas**, och detta gäller för alla, vare sig de tillhöra statskyrkan eller ej.

Önskar någon konfirmeras eller endast deltaga i konfirmationsundervisningen (den s. k. nattvardsläsningen) måste detta ske i den församling han tillhör, såvida ej godvillig öfverenskommelse om anlåtande af annan präst kan vinnas. Konfirmation behöfver ej nödvändigt ske i »läsåldern»; den kan likaväl erhållas vid vuxen ålder.

Konfirmation jämte nattvardsgång har i *medborgerligt* hänseende endast *en* kvarstående betydelse, nämligen att vara villkor för inträde i statens folkskolelärareseminarier. **För inträde i andra skolor eller yrken är däremot hvarken konfirmationsundervisning, konfirmation eller nattvardsgång numera något villkor.**

I *kyrkligt* afseende är konfirmationen ju en förutsättning för nattvardsgång. Däremot är hvarken konfirmation eller nattvardsgång villkor för erhållande af kyrklig vigsel; sådan äger man nämligen enligt lag den 13 maj 1898 rätt att få, blott man är döpt samt »åtnjutit konfirmationsundervisning af präst inom kyrkan och af denne *funnits beredd* att, efter undergången konfirmation, få tilltråde till Herrens heliga nattvard».

Begången nattvard åter kan vara till *väsentligt hinder för erhållande af borgerlig vigsel*. (Jämför nästa afdelning.)

Slutligen anmärkes att det å flyttnings- och hinderlöshetsbetyg skall antecknas huruvida man konfirmerats eller begått nattvarden eller blott blifvit »beredd till konfirmation» eller intetdera. Däremot har präst icke rättighet att i något betyg meddela uppgift huruvida personen ifråga efter att en gång ha begått nattvarden sedermera begagnat sig däraf eller ej.

4. Vigseln. För att göra vigseln till ett nödvändigt villkor för uppkomsten af ett lagligt äktenskap har kyrkan måst föra en lång kamp emot den gamla inhemska uppfattningen, enligt hvilken det afgörande för äktenskaps giltiga ingående endast och allena var *trolofning jämte häfdande*.

Först genom 1734 års lag påbjöds i den borgerliga lagstiftningen som regel att äktenskapets alla rättsliga följder skulle inträda i och med *vigseln*. Och fastän 1734 års lag därmed i princip ställde sig på den kyrkliga ståndpunkten, inrymde den äfven något af den gamla inhemska uppfattningen, näml. i följande ännu gällande bestämmelse i Giftermålsbalkens 3 kap., 9 §:

»Häfdar man sin fästekvinna, då *är* det ett äktenskap, som skall fullkomnas med vigsel, ehvad trolofningen är med eller utan villkor, ändå att samma villkor ej fullgjorde äro. Undandrager han sig vigsel, och framhårdar i denna sin motvilja, varde hon då förklarad för hans äkta hustru, och njute full giftorätt i bo hans som i 10 kap. denna balk sägs. Gör hon det: vare lag samma.»

Den inhemska uppfattningen är här bestämt fasthållen: *genom trolofning och häfdande har förhållandet blifvit ett äktenskap*. Men — och här ha vi den kyrkliga åskådningen — kontrahenterna böra mottaga kyrkans välsignelse efteråt, när detta icke skett vid äktenskapets afslutande. Och vägrar den ena att låta viga sig, kan äktenskapet visserligen blifva offentligt erkänt, nämligen därigenom att den andra begär att af domstolen förklaras för den förstnämndas äkta make, men som straff för sitt undandragande från vigsel får den, som undandrager sig, ej giftorätt i den andras egendom. Emellertid finnes dock genom denna § en utväg att erhålla lagligt äktenskap utan vigsel.

Trolofning eller förlofning är en enskild akt med hvilken kyrkan intet har att skaffa. Detta gäller i regel äfven om upplösning däraf.

Lysning är en borgerlig kungörelse utan någon som hälst kyrklig karaktär.

Vigseln är däremot i regel en rent kyrklig ceremoni, ehuru den uteslutande har borgerliga värkningar. Det finns därför intet rimligt skäl hvarför vigseln nödvändigt skall vara en *kyrklig* akt. I Tyskland och Frankrike är det också tvärtom den *borgerliga* vigseln som är det enda nödvändiga, och i England är det fritt val emellan borgerlig och kyrklig vigsel.

Man kan i den obligatoriska kyrkliga vigseln ej gärna se annat än ett obehörigt intrång från kyrkans sida på det rent borgerliga området och därtill ett ofinkänsligt påtvingande af en vidlyftig religiös ceremoni på en hel del människor som ej vilja veta utaf den. Icke desto mindre har vår första kammare — senast vid riksdagarna 1892, 1898, 1900 och 1903 — sett sig oförhindrad att *afslå* samtliga inom riksdagen väckta och af andra kammaren antagna förslag om tillåtelse för den som önskar det att gifta sig borgerligt.

Emellertid är i vår lagstiftning *borgerlig* vigsel bestämd för vissa fall samt valfri för en del andra fall.

Reglerna i fråga om formen för äktenskaps ingående i vårt land äro följande:

Kyrklig vigsel måste användas: då båda kontrahenterna tillhöra statskyrkan och inom denna äro döpta och konfirmerade samt begått nattvarden;

då båda kontrahenterna tillhöra *samma* främmande trossamfund och detta samfunds prästerskap af Kongl. Maj:t medgifvits rätt att med laga värkan förrätta vigsel.

Borgerlig vigsel måste användas: då endera eller båda kontrahenterna tillhöra statskyrkan, men ej blifvit döpta;

då endera eller båda kontrahenterna tillhöra statskyrkan och väl blifvit döpta, men ej konfirmerats och ej håller »åtnjutit konfirmationsundervisning af präst inom kyrkan samt af denne funnits beredda att efter undergången konfirmation få tillträde till H. heliga nattvard»;

då båda kontrahenterna tillhöra *samma* främmande samfund, hvars präster ej erhållit rätt att förrätta vigsel med laga värkan;

då båda kontrahenterna tillhöra *olika* främmande trossamfund, af hvilka *intetderas* präster äga rätt att förrätta vigsel med laga värkan;

då den ena kontrahenten tillhör statskyrkan eller främmande kristet samfund och den andra mosaiska läran.

Kyrklig eller borgerlig vigsel kan efter kontrahenternas fria val användas:

då båda kontrahenterna tillhöra statskyrkan samt blifvit döpta och »åtnjutit konfirmationsundervisning af präst inom kyrkan samt af denne funnits beredda att efter undergången konfirmation få tillträde till nattvarden», *men* endera eller båda *icke begått nattvarden* (vare sig de nu konfirmerats eller ej);

då ena kontrahenten tillhör statskyrkan samt blifvit döpt och »åtnjutit konfirmationsundervisning etc.» (se det föregående) och den *andra* tillhör främmande kristet samfund;

då kontrahenterna tillhöra *olika* främmande kristna samfund samt ettdera eller bägge samfundens präster medgifvits rätt att förrätta vigsel med laga värkan. —

Den som utträdt ur statskyrkan med uppgift att ingå i visst främmande trossamfund, men sedan icke gjort det, har rätt ingå äktenskap inför borgerlig myndighet likaväl som om han tillhörde det främmande trossamfundet.^[E] (Öfriga fall, för hvilka lagen ej gifvit uttryckliga föreskrifter, vore det här för omständligt att behandla.)

Giftermål ingånget utomlands enligt där bestämda regler är i Sverige af full giltighet, äfven om båda kontrahenterna äro svenska medborgare. Denna regel är, ehuru icke uttryckligen stadgad i lag, likväl obestriddigt gällande. Den är också förutsättning för en lag den 1 juli 1898 som stadgar:

»§ 1. Äktenskap, som å utrikes ort slutits utan att svensk lags föreskrifter därvid blifvit iakttagna, må i kyrkobok antecknas, så framt äktenskapet enligt intyg af utländsk myndighet blifvit å den utrikes orten *i där föreskrifven form* inför kyrklig *eller* borgerlig myndighet slutet — — —».

Slutligen kan anmärkas att upplösning af äktenskap är en helt och hållet borgerlig åtgärd, utom så till vida, att vid upplösning *på grund af oenighet* varning af kyrklig myndighet, nämligen först af kyrkoherden samt därefter af kyrkorådet, är en förutsättning för erhållande af skilsmässa.

5. Kyrkotagning. Denna handling ligger det i moders fria skön att underkasta sig eller icke. Den är som bekant numera för det mästa kommen ur bruk.

6. Gudstjänst. Förr i tiden rådde allmänt gudstjänsttvång, i det försummelse af gudstjänsten var belagt med straff. Numera gäller tvång att delta i statskyrklig gudstjänst eller andaktsöfning endast i särskilda fall. De mera anmärkningsvärda af dessa fall är följande.

Lärjungar och äfven lärare i de offentliga skolorna äro skyldiga att delta i de andaktsöfningar som hållas i skolan. Därjämte skola enligt lärovärksstadgan lärjungarna vid elementarläroverk »under tillsyn af en eller flera lärare hvarje sön- och högtidsdag bevista högmässogudstjänsten.»^[F]

Enligt Tjänstgöringsreglemente för armén skall »evangelisk-luthersk gudstjänst med predikan hållas hvarje sön- och hälgdagsförmiddag» och s. k. *korum* hållas morgon och afton, hvarvid bön läses och en psalmvärs sjunges före och efter densamma. Medlemmar af främmande trossamfund skola, om de så önska, fritagas från att delta i regementets gudstjänst, men *alla andra, de värnpliktiga likaväl som de fast anställda, äro skyldiga att delta däri.*

Vid flottan råder likaledes allmänt gudstjänsttvång.

Slutligen märkes, att äfven våra domstolar äro underkastade sådant tvång. Sålunda skall vid härads- och rådhusrätterna hållas gudstjänst vid hvarje års början. Och i hofrätterna äger gudstjänst rum vid hvarje sessions början, då, såsom det heter i kyrkolagen, »presidenten och samtliga rättens ledamöter böra jämte afhörandet af en till värdet lämpad predikan åkalla Gud om nåd och bistånd».

7. Kyrkotukt. Kyrkotukten har, som bekant, förr i tiden spelat en viktig roll, men numera återstå endast några obetydliga kvarlevor däraf.

Den enda form af kyrkotukt vi ännu ha i behåll är *uteslutning från nattvarden* i vissa fall samt *varning af kyrkorådet*. Beträffande kyrkorådsvarning kan nämnas att kyrkorådet äger rätt att i och för »allvarliga föreställningar och varningar» kalla inför sig en hvar som bor eller

uppehåller sig inom församlingen. Varning får meddelas för alla »förseelser emot religionens och sedernas hälgd» och kan således afse äfven sådant som är hvarje persons ensak, t. ex. att försumma gudstjänsten, husförhör[G] eller dylikt. Varning af kyrkorådet har man ej rätt att undandraga sig, men den är utan all rättslig betydelse, och man får naturligtvis fästa den vikt därvid som man behagar.

Angående det tvång, som kan användas till åhörande af kyrkorådets varningar, stadgas i Kongl. förordning om kyrkostämman m. m. den 21 mars 1862 i 29 §:

»Kallar kyrkorådet någon, som inom församlingen bor eller sig uppehåller, till inställelse för att i de på kyrkorådets omvårdnad beroende ordnings- och sedlighetsmål höras, är han pliktig att kallelsen hörsamma, så vida han fyra dagar förut därpå erhållit del. Uteblifver den sålunda kallade utan laga förfall, skall han böta 1 riksdaler riksmünt till församlingens skolkassa och tillhållas af kyrkorådet genom förnyade viten, som dock tillsammans ej må öfverstiga 15 riksdaler silfvermynt, att sig inställa. Kan den tredskande ändock ej förmås till inställelse, äger kyrkorådet att lita Konungens Befallningshafvande till. (Denne beordrar då länsmanen att hämta den kallade.)

Församlingens präst äger däremot ingen laglig tvångsmakt att låta föra församlingsmedlem till sig, lika litet som han äger rätt att mot församlingsmedlems vilja inträda i hans bostad för att förmana och varna honom eller af annat skäl.

Slutligen kan nämnas, att man på senare tid från kyrkligt håll sökt upplifva den döende kyrkotukten. Sålunda antog 1893 års kyrkomöte för sin del en »Lag ang. förfarande mot den som i församling inom svenska kyrkan väcker förargelse eller bryter kyrklig ordning», enligt hvilken lag varningsåtgärder voro föreskrifna bl. a. mot den, som »visat sig som uppenbar motståndare till den kristna tron», den som vägrat att döpa sina barn o. s. v.

Regeringen fann emellertid icke skäl att för riksdagen framlägga detta reaktionära förslag.

8. Edgång. Löftesederna äro på senare tid till stor del afskaffade. Sålunda borttogs på 1880-talet läkare-, krigsmanna-, apotekare-, barnmorske-, m. fl. eder samt år 1893 prästeden. För flera grupper af ämbetsmän kvarstår likväl eden, t. ex. för domare.

För medborgare i allmänhet är ed i åtskilliga fall föreskrifven, städse enligt det kända formuläret: »Jag lofvar (l. betygar) och svär vid Gud och hans heliga evangelium att etc.» med slutorden »så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.»[H]

Vittnesed måste afläggas af den som åberopas såsom vittne. Vägrar han att gå eden kan han »därtill hållas» genom viten eller fängelse. Medger både käranden och svaranden befrielse från eden har vittnesmålet samma giltighet som om det vore beedigt. Men i svåra brottmål skall ed i hvarje fall afläggas.

Värjemålsed (som af domstol kan åläggas en part angående faktiska omständigheter där »halft bevis» föreligger och »sanning ej annars utletas kan») måste äfven afläggas, där parten ej vill uppoffra sin rätt.

Undantag från edstvänet kan medges främmande trosbekännare, om han är »af sådan lära» (t. ex. kväkarnas) »som ej tillstödjer honom att aflägga ed då den enligt lag erfordras». I så fall skall Kongl. Maj:t förordna huru förfaras bör.[I] Detta gäller dock endast för den som tillhör sådant främmande trossamfund, alltså ej för den som blott utträdt ur statskyrkan med uppgift att ingå till det ifrågavarande samfundet, utan att sedan verkligt ha ingått däri.

Förklaring inför domstolen att man ej för sitt samvete kan gå ed — t. ex. därför att Kristus uttryckligen sagt: »I skolen alls icke svärja», »Edert tal skall vara ja, ja, nej, nej, hvad därutöfver är, det är af ondo», o. s. v. — befriar ej från edgång. Lika litet befrias man därifrån om man t. ex. förklarar sig icke tro på »Gud och hans heliga evangelium» och därför finna det motbjudande att högtidligen svärja därvid.

Ed får enl. Rättegångsbalkens 17 kap. 7 § ej afläggas af »okristen». Denna bestämmelse utgör emellertid icke hinder för mosaiska trosbekännare att aflägga ed enligt den för dem särskilt fastställda lydelsen (»vid Gud och hans heliga lag»). Vidare får ed ej afläggas af »den som af sådan lära är, att han om vittneseden en falsk och skadelig mening hafver». Härvid gäller att domaren ej fäster sig vid den edspliktiges uppgift att han omfattar sådan lära; för befrielse fordras att man i vederbörlig ordning slutit sig till ett samfund med dylik lära.

Det har stundom förekommit att personer hyst samvetsbetänkligheter mot vittneseden i dess nuvarande formulering utan att de hyllat sådan lära som icke tillstödjer dem edgång. Då emellertid edsvägran ju medför böter eller fängelse, hafva de aflagt eden, men låtit den föregås af någon förklaring.

Såsom på exempel på en sådan må följande anföras:

»Ehuru jag icke omfattar den öfvertygelse som ligger till grund för edens religiösa element, anser jag mig likväl förpliktad att obrottsligt hålla hvad jag i eden lofvar.»

I juridiskt afseende gör en dylik förklaring hvarken till eller från. Dess betydelse ligger uteslutande i den samvetstillfredsställelse den kan bereda edsafläggaren och i den protest mot edstvänet som den innebär.

Slutligen kan nämnas, att domaren, då han finner den som skall begå ed vara okunnig i kristendomen, äger rätt att förvisa honom till prästerskapet för att undervisas om edens vikt och betydelse. Af denna rätt bruka våra domare också då och då begagna sig.

9. Jordfästning. Själfva begravandet eller jordandet af en afliden sker, som bekant, utan

kyrkliga ceremonier. Däremot är *jordfästningen*, som föregår begravandet, en kyrklig akt.

Om jordfästning vid dödsfall inom statskyrkan föreskrifver nu *Lag angående jordfästning den 25 maj 1894* i 2 §: »Den aflidne skall jordfästas inom sex veckor efter dödsfallet, där icke giltiga orsaker för längre uppskof äro förhanden. Jordfästningen må ej förrättas af annan än präst i svenska kyrkan.»

Någon påföljd för underlåten jordfästning är icke stadgad för den aflidnas anhöriga. De kunna alltså icke straffas, om de låta begravva den aflidna civilt, d. v. s. utan prästerligt biträde. Då emellertid af präst förrättad jordfästning enligt lag *skall* äga rum, kan ej heller prästen hindras från att företaga densamma. Om pastor, såsom lär ha händt, skulle i och för jordfästning låta uppkasta en redan igenfylld graf, torde ett sådant förfarande ej vara straffbart enligt svensk lag. [J]

Skall den aflidna undergå *likbränning* i stället för att begravas, måste jordfästning ovillkorligen ha föregått. Detta föreskrifves i de bestämmelser angående likbränning i Stockholms och Göteborgs likbränningsugnar, som Kongl. Maj:t (den 14 dec. 1888 och den 24 jan. 1890) utfärdat. Det heter där bl. a.: »Förrän likbränningen företages, skall hos likbränningsföreningen aflämnas vederbörligt intyg, att behörig jordfästning ägt rum; börande för den skull föreningen med någon till svenska kyrkan hörande prästman träffa aftal därom, att han, för den händelse att annan om jordfästningens förrättande anmodad prästman förklarar sig ej vara därtill villig, värkställer jordfästningen.»

Anmärkas kan, att enligt en kongl. resolution den 14 dec. 1888 likbränningsanstalt i Sverge icke får begagnas förrän Kongl. Maj:t pröfvat »om och under hvilka särskilda villkor användande af anstalten får äga rum». Andra likbränningsugnar än i Stockholm och Göteborg finnas ännu icke. [K]

Jordfästning skall i vissa fall ske »*i stillhet*». Härom stadgar 1894 års lag i §§ 6 och 7:

§ 6: I stillhet skall jordfästas den, som blifvit afrättad eller ljutit döden under föröfvande af groft brott, så ock den som förgjort sig själf; dock att, om den som förgjort sig själf var afvita eller enligt läkares intyg af sjukdom eller ålderdomssvaghet eller annan utan egen skuld iråkad förvirring saknade förståndets fulla bruk, den döde må jordfästas i vanlig ordning.

§ 7: — — Vid jordfästning i stillhet böra endast närvara den dödes anhöriga, om sådana finnas och inställa sig, samt de personer, hvilka äro oumbärliga vid den dödes jordande. Ej må vid sådan jordfästning förekomma klockringning, sorgmusik, sång eller liktal.»

Regering och riksdag ha år 1903 beslutat upphäfvande af jordfästning i stillhet för den som förgjort sig själf. Men samtliga domkapitel utom Strängnäs' ha *afstyrkt* denna af hänsyn till den aflidnas anhöriga väl behjärtansvärda reform. Då detta skrifves afvaktar man kyrkomötets beslut i saken; utan dess medgifvande kan nämligen icke kyrkolag ändras, upphävas eller stiftas.

---

2. Rättigheter och skyldigheter i ekonomiskt hänseende.

Skyldighet att betala skatt till statskyrkan och dess prästerskap åligger alla, oafsett huruvida de tillhöra statskyrkan eller ej. Ingen är alltså befriad därifrån, därför att han tillhör främmande trossamfund eller utträdt ur statskyrkan. Utskylderna till kyrka och prästerskap påföras och indrifvas också alldeles som skatter till stat eller kommun.

I allt detta kan man se en viss utvidgning af statskyrkans makt under senare tid, ty förr (före 1862) utgingo åtskilliga afgifter till kyrkan såsom s. k. *jura stolæ*, d. v. s. särskilda afgifter för prästs biträde vid kyrkliga förrättningar, hvilka afgifter alltså icke behöfde erläggas af andra än dem som anlidade prästen.

I och med den förändringen att kyrkan tvångsvis i form af skatter uttar alla kyrkliga afgifter ha däremot de särskilda afgifterna bortfallit. Hvarken i de fall, där anlidade af präst är frivilligt, t. ex. till barndop, eller i de fall, där det är tvunget, t. ex. till vigsel, behöfver sålunda detta biträde numera medföra någon kostnad. ***Präst är skyldig att utan betalning värkställa samtliga kyrkliga förrättningar och utskrifva samtliga prästerliga intyg eller bevis.***

Rätten att besluta om afgifter till kyrka och prästerskap tillkommer — inom vissa gränser, för hvilka här ej kan redogöras — hvarje församlings *kyrkostämman*.

Bestämmelserna om kyrkostämman äro i hufvudsak följande:[L]

Rösträtt på kyrkostämman ha alla på kommunalstämma eller vid allmän rådstuga röstberättigade *med undantag af främmande religionsbekännare och dem som anmält sig till utträde ur*

statskyrkan.

Närmare angifvet tillkommer rösträtt på kyrkostämma enligt dessa regler en hvar som är 1) myndig, 2) välfräjdad, 3) svensk undersåte, 4) medlem af kommunen, 5) *förbunden att erlägga skatt till densamma* samt 6) ej häftar för oguldna kommunalutskylder, 7) ej befinner sig i konkurs och 8) ej tillhör främmande trossamfund eller anmält sig till utträde ur statskyrkan. Dessutom måste man för att äga rösträtt *i stad* betala minst en krona i »allmän bevillning» till staten (s. k. kronoskatt) samt, hvad både stad och land angår, ha hunnit bli uppförd i kommunens röstlängd.

Förbundna att erlägga skatt till kommunen äro såsom regel alla medlemmar af densamma hvilka af taxeringsmyndigheterna uppförts till *allmän bevillning*. Till allmän bevillning skall åter uppföras en hvar som antingen äger fastighet, värd minst 100 kronor, eller också har minst 500 kronors inkomst om året. (I vissa fall kan friheten att erlägga allmän bevillning utsträckas ända till 700 kronors årsinkomst.)

Ogift kvinna, änka eller frånskild hustru, som uppföres till bevillning och alltså måste skatta till stat och kommun, har kommunal rösträtt likaväl som man. *Gift* kvinna saknar däremot i praxis sådan rätt, enär mannen uppföres till bevillning och får skatta både för sina egna och för hustruns inkomster och egendom.

Bolag, som betalar skatt till kommunen, har rösträtt. För omyndigs skattskyldiga inkomst eller fastighet röstar förmyndaren.

Vid omröstning på kyrkostämma gäller — utom i Stockholm, där reglerna äro något afvikande — alldeles samma *röstberäkning* som på kommunalstämma eller vid allmän rådstuga, d. v. s. man äger, med vissa begränsningar, röster i förhållande till hvad man betalar i allmän bevillning (enligt den s. k. graderade eller fyrk-skalan).

Tre ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas, en på våren före maj månads utgång, en i oktober och en i december. Dessutom kan i vissa fall hållas extra kyrkostämma. I hvarje fall skall kyrkostämma kungöras från predikstolen minst en vecka före stämman. På annat sätt, t. ex. genom annons i tidningarna, behöfver den däremot ej kungöras. I hvilket fall som helst böra inträsserade vara påpassliga, så att en kyrkostämma ej går dem förbi. Särskilt viktig är *oktober-stämman, ty då skall utgifts- och inkomstskatten för kyrka och skola bestämmas*. Likgiltighet för kyrkostämma hämnar sig i form af ökade utskylder till kyrkobyggnader m. m., det torde erfarenheten mångenstädes ha visat.

Besvär öfver kyrkostämmobeslut kunna anföras, först hos Konungens Befallningshafvande eller domkapitlet, därefter hos Kongl. Maj:t. Hos de förstnämnda myndigheterna skola besvären ingifvas 30 dagar från det beslutet upplästes i församlingens kyrka, utom i Stockholm, där besvärstiden endast är 14 dagar. —

Slutligen må betonas, att kyrkostämma icke blott beslutar om afgifter till kyrkan samt väljer kyrkoråd, utan äfven handlägger *folkskole- och uppfostringsärenden*. Sålunda fattas där beslut om afgifter till folkskolan och till uppfostran af vanartade barn, anordnande af folkskoleundervisningen, vidare väljas där folkskolelärare och skolråd m. m. Det är alltså äfven *medborgerliga rättigheter* och viktiga sådana, som beröfvas de från kyrkostämma uteslutna, d. v. s. främmande trosbekännare och ur statskyrkan utträdde.

I detta sammanhang kan f. ö. påpekas det *olämpliga* uti att, såsom med lagens tillåtelse i praxis ofta sker, kyrkorådet och skolrådet sammanslås till ett *gemensamt kyrko- och skolråd*. Till medlemmar af detta råd få nämligen icke väljas andra än »för gudsfruktan och nit» kände män (enligt bestämmelserna för kyrkorådet, hvilka bestämmelser äfven gälla för det sammansatta kyrko- och skolrådet).

Bättre att ha ett särskilt kyrkoråd och ett *särskilt skolråd*, för hvars medlemmar det ej erfordras några kyrkliga egenskaper, utan i stället hvad som värligen behöfs, nämligen nit *för skolväsendet*.

---

3. Utträde ur statskyrkan.

Rätt till utträde ur statskyrkan medgafs icke förr än år 1860. Ända dittills gällde straff för »affall» från statskyrkans lära, och straffet var icke mindre än landsförvisning och arfsrättens förlust. Man lyckades ej håller på en gång helt och hållet frigöra sig från den gamla uppfattningen. I 1860 års förordning angående främmande trosbekännare hette det sålunda: »Faller någon från den rena evangeliska läran af och låter ej af sina själasörjares, undervisning sig *rätta*, varde han af domkapitlet eller dess förordnade ombud *varnad*. Framhårdar han ändå i sin *villfarelse* etc.» Därjämte benämnes den utträdande i förordningen öfverallt »affälling».

I nu gällande förordning angående främmande trosbekännare etc. af den 31 okt. 1873 stadgas i dess 3 §:

»Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda; gifve sin afsikt tillkänna för kyrkoherden i den församling han tillhör; uppgifve ock det

trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhårdar han i sin afsikt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden, samt anmäla sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden därom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt aderton år, anses från kyrkan skild. I främmande församling må ej håller någon före denna ålder upptagas.»

Rättighet till utträde medgifves således endast anhängare af *kristen* tro, ej dem som vilja öfvergå till muhammedanismen, buddhismen, mosaiska läran o. s. v. och ej håller ateister eller dem som icke ha någon viss religiös tro. Det trossamfund hvartill man uppgifver sig vilja ingå måste vara förutom *kristet* äfven »främmande» (= af annan lära än statskyrkans); däremot behöfver det enligt flera prejudikat *ej* vara af *staten erkänt*. Ej håller föreskrifves det någonstädes att det uppgifna samfundet skall finnas i *Sverige*. I hvilket fall som helst skall den utträdessökande, därest vederbörande pastor ej känner till samfundets lära, redogöra för denna så pass fullständigt att däraf framgår att läran är »kristen» samt »främmande». Finnes det uppgifna samfundet ännu icke till, kräfvdes förklaring att sådant samfund är afsett att bildas i vårt land.

Huruvida nu ett samfund kan anses kristet eller ej, pröfvas i hvarje särskilt fall, i sista hand af Kongl. Maj:t.

Enligt en kongl. res. den 7 november 1884 behöfver den som anmält sig till utträde *ej värkligen öfvergå till det uppgifna samfundet*. Utträdet blir alltså giltigt vare sig den utträdande ingår i samfundet eller ej.

Den som ej är fylld 15 år anses medfölja sina föräldrar, om båda utträda. *Mellan 15 och 18 år kan utträde icke vinnas*.

Slutligen må anmärkas att för *återinträde* i statskyrkan icke finnas några bestämmelser gifna, men att i praxis sådant medges utan vidare på blott anmälan.

*   *
   *

För *bildande af nytt främmande trossamfund* föreskrifver förut anförda förordning angående främmande trosbekännare i 1 §:

»Vilja bekännare af annan kristen troslära än den evangelisk lutherska bilda särskild församling och önska de, att densamma varder af *staten erkänd*; göre därom hos konungen ansökan, samt uppgifve sin trosbekännelse och församlingsordning; bifoge ock, där de svenska kyrkan tillhört, bevis om anmälan för utträde därur, som i 3 § omförmäles. Finner konungen skäl att ansökningen bifalla, äge den församling rätt till offentlig religionsöfning.»

Innan Kongl. Maj:t afgör sådan ansökan plägar utlåtande inhämtas af vederbörande domkapitel hvilket till- eller afstyrker ansökningen. Sålunda har t. ex. ansökan af en unitarisk församling afstyrkts, därför att dess trosbekännelse ej ansågs vara kristen.

Under förutsättning att de utträdessökandes troslära anses vara kristen, samt deras församlingsordning ingifves till Kongl. Maj:t, kunna de blifva en af *staten erkänd församling* med rätt till offentlig religionsöfning, näml. om Kongl. Maj:t *finner skäl* att bifalla ansökningen.

Härvid torde Kongl. Maj:t böra rätta sig dels efter de särskilda föreskrifterna i förordningen om främmande trosbekännare, dels efter regeringsformens föreskrift: »Konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion, såvidt han därigenom icke störer *samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer*». På grund af denna bestämmelse torde sålunda mormonerna, hvilka hylla månggifte, icke kunna blifva ett af svenska *staten erkänt samfund*. —

Utträde ur statskyrkan liksom medlemskap af främmande trossamfund medför, såsom förut är sagt, icke någon befrielse från de till kyrka och prästerskap utgående skatter och afgifter. Däremot är den som icke tillhör statskyrkan *utesluten från åtskilliga rent borgerliga rättigheter*. Sålunda har han ju icke rösträtt på kyrkostämman, vidare får han ej utses till statsråd (enligt regeringsformens 4 §) och ej förordnas till förmyndare för omyndiga, tillhörande svenska statskyrkan (enligt Ärdabalkens 22 kap. 2 §), vidare får han (enl. regeringsformens 28 §) »ej utnämnas till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, hvarmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap», ej »såsom domare eller innehafvare af annan tjänst deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom svenska kyrkan», samt, därest han är utlänning, ej utnämnas till något svenskt ämbete (hvilket för utlänningar tillhörande den evangeliskt lutherska läran i vissa fall är möjligt).

Slutligen föreskrifver förordn. angående främmande trosbekännare i § 15:

»Innehar den, som till utträde sig anmält, offentlig tjänst; varde han däriifrån skild, där ej tjänsten är af beskaffenhet, att han utan afseende å sin trosbekännelse kunnat till densamma nämnas, samt konungen eller den myndighet, som äger att tjänsten tillsätta, *finner skäligt* att honom därvid bibehålla.»

Till sist må nämnas, att vid riksdagen flerfaldiga gånger förgäfves väckts förslag att den som önskar utträda ej skall behöfva uppgifva något visst trossamfund hvartill han vill öfvergå. Äfven har väckts motion därom att utträde ej skulle medföra förlust af några borgerliga rättigheter. Att båda dessa reformer påfordras af den enklaste känsla för billighet och religionsfrihet, behöfver väl icke framhållas. Men första kammaren *afslog* t. ex. senast år 1903 utan votering förstnämnda förslag.

4. Allmänna anmärkningar.

Af den redogörelse för gällande rätt som i det föregående lämnats framgår bland annat att *dop*, *konfirmation* och *nattvardsgång* numera äro så godt som alldeles fria från tvång. De ha ju borgerlig betydelse endast i ett undantagsfall, nämligen för inträde i folkskolelärareseminarium.

Däremot visar sig *det kyrkliga tvånget* ännu råda i följande mer eller mindre ingripande afseenden.

1) Alla äro, vare sig de gilla eller ogilla statskyrkans läror och oafsett huruvida de kvarstå i statskyrkan eller tillhöra och understödja något främmande trossamfund, tvungna att deltaga i underhållet af statskyrkan och dess prästerskap samt därigenom indirekt främja statskyrkolärens vidmakthållande i landet.

2) Utträde ur statskyrkan är dels icke alls medgifvet, nämligen för personer under 18 år, dels efter fyllda 18 år tillåtet endast för dem som vilja ingå — eller åtminstone uppge sig vilja ingå — i visst *kristet* trossamfund, men däremot ej för dem som icke alls vilja tillhöra något sådant samfund eller någon viss religion.

3) Utträde ur statskyrkan medför icke någon som helst befrielse från skatt till densamma, men däremot förlust dels af rätten att besluta om sådan skatt, dels af åtskilliga rent borgerliga rättigheter och fördelar, bland hvilka särskilt märkes rätten att deltaga i beslut och val rörande folkskolan inom kommunen.

4) Alla barn till föräldrar som tillhöra statskyrkan skola uppfostras och undervisas i statskyrkans tro. Sålunda skall i alla offentliga skolor meddelas religionsundervisning i statskyrklig anda. Alla våra folkskolelärare och -lärarinnor äro nödgade att bedriva kristendomsundervisningen på detta sätt. Förmyndare äro skyldiga att uppfostra sina myndlingar i statskyrkans lära. Barn som gå i folk- eller elementarskola kunna icke erhålla befrielse från religionsundervisningen, äfven om föräldrarna på det bestämdaste önska att deras barn ej skola uppfostras i statskyrkans läror. Och om barnen undervisas i hemmen eller enskild skola äro föräldrarna skyldiga att se till att barnen bibringas åtminstone den kristendomskunskap som meddelas i folkskolan, allt vid risk att barnen eljes tagas ifrån dem, något som också faktiskt skett ända in i senaste tid.

5) Tvång till statskyrkogudstjänst eller statskyrkliga andaktsöfningar råder inom alla offentliga skolor och inom hela krigsmakten — för de värnpliktige lika väl som för den frivilligt anställda personalen — samt dessutom för våra domstolar.

6) Alla statskyrkans medlemmar som någon gång begått nattvarden äro för äktenskaps ingående tvungna att underkasta sig den statskyrkliga vigselceremonien, huru stridande emot deras känslor och åsikter denna ceremoni eller den till grund därpå liggande kyrkliga åskådningen än må vara.

7) Alla statskyrkans medlemmar måste vid risk af viten eller fängelse vid de tillfällen då ed är i lag föreskrifven, aflägga densamma enligt det gällande kristliga formuläret. Härifrån medges ingen befrielse, äfven om t. ex. den edspliktige af sitt samvete förbjudes att begå ed eller om han icke alls tror på »Gud och hans heliga evangelium», och edgången sålunda, såsom den nu är bestämd, för honom ter sig såsom en tom och ovärdig komedi.

8) Alla medlemmar af statskyrkan äro skyldiga och kunna tvingas att på kallelse inställa sig inför kyrkorådet för att af detta emottaga kristliga förmaningar och varningar.

9) Alla statskyrkans medlemmar skola begravas med statskyrklig jordfästning, äfven om de själfva uttryckligen önskat eller de efterlevande af hänsyn till den aflidnes lifsåskådning vilja ha civil begrafning. —

Till allt detta tvång kommer dessutom att *ytrande- och tryckfriheten är ensidigt inskränkt till skydd för statskyrkans lära eller de statskyrkligt troendes känslor*.

Visserligen blir det numera sällan fråga om att tillämpa de lagparagrafer som i detta afseende ännu gälla, men paragraferna äro dock icke upphäfdade och ej håller så föråldrade, att de ej *kunna* användas, åtminstone i tider af reaktion. Bestämmelserna äro följande.

Strafflagens kapitel om »religionsbrott» stadgar bland annat:

»1 §. Hvar som genom att *håda* Gud eller genom att *lasta* eller *gäcka* Guds heliga ord eller sakramenten åstadkommer allmän förargelse, straffas med fängelse i högst ett år eller böter.

2 §. Gör man *gäckeri* af gudstjänsten, så att allmän förargelse därpå kommer, straffes med böter eller fängelse i högst sex månader.»

Samma straffpåföljder drabba enligt tryckfrihetsförordningen den som i tryck »hädar» Gud eller gör gäckeri af Guds ord, sakramenten eller den allmänna gudstjänsten. Men dessutom straffas enligt denna förordning »*förnekelse* af en Gud och ett lif efter detta eller af den rena evangeliska läran» med böter eller fängelse i högst ett år. Denna paragraf tillämpades så sent som år 1888, nämligen emot redaktör Hjalmar Branting såsom ansvarig utgivare för Socialdemokraten, i det herr Branting då dömdes till 150 kronors böter för — förnekelse af en Gud och ett lif efter detta!

Anmärkas kan, att motsvarande straffbestämmelser icke alls finnas till skydd för de icke statskyrkligt troendes åskådning och känslor. Gäckeri med främmande trosbekännares

gudstjänst är t. ex. icke belagt med straff (med »gudstjänsten» menas nämligen endast *statskyrkans* gudstjänst).

Utom nu nämnda tvång på yttrandefriheten märkas ytterligare föreskrifterna i kongl. förordningen »angående särskilda sammankomster för andaktsöfning» den 11 dec. 1868:

»Medlemmar af evangeliskt lutherska kyrkan vare ej förment att sammankomma till gemensamma andaktsöfningar utan vederbörande prästerskaps omedelbara ledning[M]; dock må sådan sammankomst å tid, då allmän gudstjänst i församlingen förrättas, ej äga rum så nära det ställe, där gudstjänsten hålles, att denna eller ordningen därvid störes. Ej håller må vid religionsöfning, som ej är att hänföra till enskild husandakt, tillträde vägras församlingens prästerskap, medlem af dess kyrkoråd eller den offentliga myndigheten i orten, hvilken sistnämnda myndighet, i händelse af inträffad olaglighet eller oordning, äger att, där så nödigt anses, sammankomsten upplösa. Uppträder någon, som ej är präst eller enligt kyrkolagen berättigad att offentligen predika, vid dylik sammankomst såsom lärare med *andliga föredrag, som anses leda till söndring i kyrkligt hänseende eller förakt för den allmänna gudstjänsten, eller äljest till undergräfvande af religionens hälgd*, ankomme på kyrkorådet att honom förbjuda att i berörda egenskap inom församlingen vidare uppträda. — Hvar som underlåter att ställa sig till efterrättelse kyrkoråds förbud mot utöfvande af lärarevärksamhet, böte från och med femtio till och med trehundra riksdaler.»

Innan förbudet utfärdas måste kyrkorådet först höra den det gäller; det är olagligt att, såsom någongång händt, utfärda förbud mot en person »för hans kända åsikter». Och förbudet får endast gälla predikande. Andra kyrkliga handlingar, såsom dop, utdelande af nattvarden o. s. v. kunna icke lekman förbjudas. Ej håller falla religionshistoriska eller religionsfilosofiska föredrag inom förordningens räckvidd.

Angående **ansvarighet för brott som af prästman begås i ämbetet** stadgar lag härom af den 8 mars 1889: Präst, som i afseende å honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af ämbetsbevis därom gör sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra *kränkning af allmän eller enskild rätt*, eller begår i sitt ämbete annan förbrytelse, den där i allmän strafflag eller annan till kyrkolag icke hänförlig författning är uttryckligen och särskilt nämnd såsom brott af ämbetsman, skall härför svara inför *världslig* domstol.

Hit höra t. ex. vägran att utfärda fräjdebeleg, betingande eller emottagande af betalning för ämbetsåtgärd o. s. v.

Förbrytelse mot ämbetsplikt, vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i de flästa andra fall afdömas däremot af *domkapitlet* (i Stockholm af Stockholms stads konsistorium).

Såvidt den genom brott kränkte önskar den skyldiges *bestraffning*, har han alltså att vända sig i förstnämnda fall till vederbörande härads- eller rådhusrätt (genom stämning), i senare fall till vederbörande domkapitel, därest han ej föredrar att hos justitiekanslären eller justitieombudsmannen påkalla allmän åklagares ingripande.

Åsyftar den genom brottet kränkte däremot icke dettas bestraffning utan endast *att vinna rättelse*, bör han i hvarje fall vända sig till domkapitlet, enär detta alltid äger meddela behöflig rättelse.

Ett par exempel på den vid klagan mot prästman vanligen använda form må till sist här bifogas.

Till Riksdagens herr Justitieombudsman.

Enär kyrkoherden i N. N. församling N. N. i för mig utfärdat flyttningsbevis meddelat uppgift att jag icke på två års tid begagnat mig af nattvarden (lämnat annan uppgift angående min fräjd än den i lag bestämda) får jag, med bifogande af ifrågavarande bevis, härmed vördsamt anhålla om laga beifran af bemälte N. N:s förfarande.

Stockholm den 14 februari 1903.

G. A. Lindberg.

(Vid anmälan hos justitieombudsmannen bör såvidt möjligt bevisning om den anmälda felaktigheten bifogas. I ofvanstående exempel är själfva flyttningsbeviset eller fräjdebelegget i detta hänseende tillräckligt. — Därest präst skulle vägra att utfärda något bevis, t. ex. hinderslöshetsbevis, bör intyg om denna vägran, utfärdat af två personer, bifogas.)

Till Domkapitlet i Göteborg.

Enär kyrkoherde N. N. i N. N. församling vägrat att för mig utfärda vederbörligt bevis därom, att jag af präst inom kyrkan åtnjutit konfirmationsundervisning och därvid funnits beredd att, efter undergången konfirmation, få tillträde till Herrens heliga nattvard, får jag vördsamt yrka åläggande för honom att vid anfordran utfärda begärda bevis.

N. N. den 27 oktober 1902.

G. Gustafsson.

Till Stockholms stads konsistorium.

Enär vice Pastor N. N. i N. N. församling vägrat att med af oss begärda namnet Minerva döpa vår den 3 innevarande mars födda dotter, få vi härmed, jämte det vi för N. N:s sålunda ådagalagda förseelse i ämbetet yrka laga ansvar, anhålla om förståndigande för honom att i dopet gifva vår

dotter det af oss bestämda namn.

Karl Hagberg

Stockholm den 25 mars 1903.
Maria Hagberg.

- [A] Föräldrarna ha stundom äfven gifvit ett offentligt uttryck åt sitt beslut att ej låta döpa barnet genom att i födelseannons utsätta barnets namn, t. ex. sålunda »Vår son Ivar Bernhard, född den etc.» eller »En son, kallad Ivar Bernhard, född den etc.»
- [B] Angående begången nattvards betydelse i borgerligt hänseende för ett undantagsfall, se sid. 10.
- [C] Kursiveringen i alla de lagar och författningar som i denna skrift anföras, är af småskriftens förf.
- [D] För tillämpning af denna bestämmelse äger skolrådet att vända sig till Konungens Befallningshafvande.
- [E] Det har flera gånger förekommit att fritänkare för att undslippa kyrklig vigsel och i stället erhålla borgerlig sådan anmält utträde ur statskyrkan med uppgift att ingå i visst främmande trossamfund (den enda möjlighet för utträde som finns), utan att de verkligt ämnat ingå i det uppgifna samfundet. De ha funnit detta förfarande bära mindre emot än att underkasta sig den kyrkliga vigselceremonien med sina böner, välsignelser och prästerliga förmaningar.
- [F] Undantag härifrån har af Kongl. Maj:t medgifvits för åtskilliga lärovärk (i Stockholm, Göteborg och — helt nyligen — Luleå).
- [G] Numera finnes ingen laglig förpliktelse att inställa sig till katekesförhör eller s. k. husförhör.
- [H] Under edgången skall edsafläggaren enligt praxis hålla två fingrar på en bibel.
- [I] I särskilt fall har en kväkare på heder och tro afgifna vittnesmål likställt med beedigat sådant.
- [J] I vissa trakter i nordligaste Norrland, där präst mindre ofta besöker socknen, lär begrafning nästan alltid ske utan prästerligt biträde. Prästen förrättar sedan vid sitt nästa besök jordfästning, och har på sina ställen den egendomliga sed uppkommit, att å kistan sättes en stör, som vid prästens ankomst upptages, hvarefter denne kastar de öfliga tre skoflarna mull i det hål som uppkommit i jorden.
- [K] Ang. likbränning se n:o 31 af Verdandis småskrifter.
- [L] För närmare kändedom om bestämmelserna ang. kyrkostämma hänvisas till K. förordn. ang. kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 (införd i de vanliga lageditionerna).
- [M] Sådant var alldeles förbjudet i 1726 års s. k. konventikelplakat, hvilket icke upphäfdes förrän år 1858.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER
GENTEMOT STATSKYRKAN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing

any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production,

promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks,

and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.